

Такризи

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Саидова Ҷамила Сибгатуллоевна дар мавзӯи «Диалектизмҳо ва хусусиятҳои услубии онҳо дар асарҳои А.Самад», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01- Забони тоҷикӣ пешниҳод шудааст.

Забони адабӣ, хусусан, аз ҷиҳати лугат аз ҳисоби шеваҳо таркиби луғавии ҳудро ғанӣ месозад. Дар ин амал мақоми суханварон, алалхусус, адибон ҳеле қалон аст. Адиби мумтози тоҷик Абдулҳамид Самад дар ин ҷода мақоми назаррасе дорад.

Мубрамияти таҳқиқи масъалаи мазкур қаблан ба он асос меёбад, ки шеваҳои маҳаллӣ алҳол низ чун сарчашмаи мұттамади ғановату инкишофи забони адабӣ моҳияти ҳудро аз даст надодаанд, ки мундариҷаи диссертатсияи унвончӯ Саидова Ҷ.С. гувоҳи он аст. Ин ишора бар он аст, ки ҳоло ҳам таҳқиқу баррасии ин масъала чун яке аз вазифаҳои асосию муҳимми забоншиносии тоҷик ба ҳисоб меравад.

Бо такя ба андешаҳои фавқ иброз бояд дошт, ки диссертатсия дар мавзӯи рӯзмарра ва муҳим навишта шудааст.

Воқеан, Абдулҳамид Самад аз зумраи он адибонест, ки кӯшиш менамояд, ки ҳувияту асолати ҳаёти мардуми моро воқеъбинона ва ҳаққонӣ тасвир намояд, дар адои ин мақсад аз ғановати забони зиндаи ҳалқ эҷодкорона истифода барад, маҳорати сухандонии ҳуду қаҳрамононашро намоиш дихад.

Таҳқиқоти Саидова Ҷ.С. яке аз беҳтарин корҳост дар тасвири мақому мавқеи қаламкашон дар хоста гирифтани воҳидҳои луғавии забони зиндаи ҳалқ.

Дар таҳқиқи мавзӯъ унвончӯ аз усулҳои пажӯхиши забоншиносӣ, аз ҷумла, усули мукоисаю муқорана, таҳлили лексикию семантиկӣ ва таърихию этиологӣ хуб истифода намудааст.

Бинобар мундариҷаи диссертатсия муаллиф аз адабиёти фаровони илмӣ эҷодкорона истифода намудааст. Дар диссертатсия маводи зиёди амалий таҳлил ёфтаанд.

Пайваста ба ҳалли мавзӯи асосии диссертатсия унвончӯ масъалаи мавқею мақсади истифодай унсурҳои шевағиро дар забони адабӣ, тазоҳури хусусиятҳои услубии чунин унсурҳо ва мақоми адибонро дар корбурди онҳо таҳқиқ намудааст.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат аст.

Муқаддима баррасии мубрамияти мавзӯъ, муҳиммияти таҳқики мавзӯъ, дараҷаи омӯзиши он, нуктаҳои асосии ба дифоъ пешниҳодгардида, аҳамияти назарию амалии таҳқиқот, манбаъ ва методҳои таҳқиқ, асосҳои методологии таҳқиқот ва соҳтори корро дар бар мегирад.

Мафҳум ва хусусиятҳои диалектизмҳо, вазифаи диалектизмҳо дар асарҳои бадеӣ, қоидаҳои истифодаи диалектизмҳо дар асарҳои бадеӣ, ба тафаккури хонанда мувофиқат кардани диалектизмҳо, истифодаи диалектизмҳо ба нияти услубӣ, корбурди эҷодкоронаи онҳо муҳтавои боби нахусти диссертатсияро ташкил медиҳанд.

Таҳқиқи диалектизмҳои ифодагари мафҳумҳои хешутаборӣ, диалектизмҳои лексикии хосаи гуногунмаъно, диалектизмҳои мафҳуми зарфӣ, сифатӣ ва феъли дошта мавзӯи баҳси боби дуюми диссертатсия мебошад.

Дар боби сеюми диссертатсия диалектизмҳои лексикӣ-семантикӣ, этнографӣ, диалектизмҳои ифодагари либосворӣ, мансуби ҳайвонот ва анвои ҳӯрок таҳлил шудаанд.

Хулосаи кор ҷамъбости мундариҷаи таҳқиқот ва пешниҳоду фарзиятҳои унвончӯро дар бар мегирад.

Дар рӯйхати адабиёт, ки аз 118 номгӯй иборат аст, асарҳои асосию муҳимми ба мавзӯи таҳқиқот иртиботдошта ва дар иншои диссертатсия истифодагардида оварда шудаанд.

Муҳокимарониҳои унвончӯ дар ҳаллу фасли масъалаҳои бунёдии таҳқиқот ҳуб аст. Пешниҳодоти илмиву амалии муҳаққиқ қобили қабуланд. Таҳқиқот ба анҷом расида, дар сатҳи баланди илмӣ таҳия гардидааст.

Бо вучуди ҳамаи ин, дар диссертатсия як қатор нуқсонҳо вомехӯранд, ки изҳори онҳо баҳри дар оянда беҳтар гардидани сифати таҳқиқот ва ба чоп омода кардани он беманфиат наҳоҳад буд.

1. Аҳамияти назариявии таҳқиқотро равшану васеътар тасвири бояд кард.

2. Дар саҳифаи 22 унвончӯ мегӯяд, ки гӯё дар услуби публисистӣ истифодаи диалектизмҳо ҷоиз аст. Ин ақидаи унвончӯ қобили қабул

нест. Файр аз услуби бадей, ки он ҳам мавқеи муайян дорад, дар дигар услубҳо истифодаи диалектизмҳо мумкин нест.

3. Унвончӯ мушохида кардааст, ки Абдулҳамид Самад дар нутқи худаш ҳам диалектизмҳоро истифода бурдааст ва ин амалро унвончӯ амали мусбӣ ҳисобидааст, ки ин хилофи ақидаи устод Айнӣ роҷеъ ба муносабати адибон ба шеваҳои маҳаллӣ аст.

4. Маълум аст, ки дар забони тоҷикӣ калимаҳо вобаста ба услубу мавқеъ ва доираи истеъмол ба адабӣ-китобӣ, ҳалқӣ-гуфтугӯй ва шевагӣ чудо мешаванд. Мутаассифона, дар диссертатсия ҳудуди калимаҳои ҳалқӣ-гуфтугӯй ва шевагӣ чудо карда нашудааст, дар асарҳои Абдулҳамид Самад қадом унсурҳо ҳалқӣ-гуфтугӯйянду қадом сирф шевагӣ аниқ муайян нагардидааст. Масалан, ибораҳои «изо кашидан» (саҳ.109), «дам кашидан» (саҳ.109), «силтав задан» (саҳ.109) нисбат ба диалектизмҳо доираи истифодаи васеътаре дошта, ба гурӯҳи унсурҳои ҳалқӣ-гуфтугӯй шомил буда метавонанд.

Дуруст аст, ки муаллиф нисбат ба диалектизмҳо ифодаҳои «маҳдудистеъмол» ва «фарохистеъмол» -ро истифода бурдааст, аммо ин истилоҳот маъмул нестанд.

5. Якчанд ифодаҳоеро унвончӯ хоси шеваҳои минтақаи Кӯлоб шуморидааст, ки шубҳанок аст. Масалан, дар шеваҳои Кӯлоб «гиребон доштан» (саҳ.111) намегӯянд, «гъревонша-гъревунша қапид» мегӯянд, вожаи «етак» дар шеваҳои ҷанубӣ нест, он ҷо «кутал-кутал кардан» мегӯянд. Калимаҳои «қалтабон» (саҳ.44), «арбада» (саҳ.48), «тӯппӣ» (саҳ. 66), «ҷандала» (саҳ.73), «наҷво» низ хоси шевай ҷануб нестанд. Калимаҳои «бехтан» (саҳ.159), «испор» (саҳ.160), «юғ» (саҳ.116), «дарза», «қабза» (саҳ.161), «ҷорхез» (саҳ.115), «бекасаб» (саҳ.146), «ҷилав» (саҳ.154) ҳам шевагӣ нестанд, дар забони адабӣ низ мустаъмаланд.

6. Баъзе калимаҳо дар шакли дигар дода шудаанд, ки дар шева дигар хел талафуз меёбанд. Чунончи, «чиғот», «чиғот андохтан» (саҳ.78-79) дар шева «ҷӯҳуд андохтан» мегӯянд, «танол» (саҳ.83,88) не, «талол», «ҷунгур» (саҳ.114) не, «ҷӯнгӯр» (бештар «ҷӯнгӯрак»), «кӯрамушт» не, «гърмъшт», «тарграфа» (саҳ.156) не, «таргарфа» мегӯянд.

7. Унвончӯ тафсири роҳҳою мақсади адибро аз истифодаи унсурҳои шевагӣ ба такрор таъкид кардааст, ки забонзад аст. Аз ҷумла нигаред ба саҳифаҳои 40, 78, 89, 100, 106, 107, 110, 114, 119, 134, 153, 155 ва ғ.

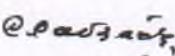
8. Баъзан тартибу унвони банду зербандҳои дар фишурда додашуда ба тартибу унвони банду зербандҳои дар диссертатсия овардашуда мувофиқат намекунанд.

9. Иқтибосҳо аз асарҳои забоншиносон (хусусан дар муқаддима) хеле зиёд оварда шудаанд. Аз ҷумла нигаред ба саҳифаҳои 4, 5, 15, 16, !7, !8, 19, 20, 25, 26, 28, 29 ва г.

10. Дар диссертатсия ҳатоҳои имлой, китобатӣ баъзан услубӣ мушоҳида гардианд.

Камбудиҳои дар боло ишорашуда ба осонӣ рафъшавандаанд ва арзиши таҳқиқотро коста намекунанд. Диссертатсия дар сатҳи баланди илмӣ-назариявӣ иншо гардида, ҳиссаи сазоворест дар омӯзиши лексикаи забони тоҷикӣ.

Фишурда ва мақолаҳои нашршудаи Саидова Ҷ.С. мундаричаи диссертатсияро пурра инъикос менамоянд. Диссертатсияи Саидова Ҷ.С. дар мавзӯи «Диалектизмҳо ва хусусиятҳои услубии онҳо дар асарҳои А.Самад» ба талаботи Комиссияи аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобғӯ буда, унвончӯ Саидова Ҷамила Сибгатуллоевна ба дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01- Забони тоҷикӣ шоиста аст.

Доктори илми филология, профессор С.Сабзаев

Имзои доктори илми филология, профессор

С.Сабзаевро тасдик мекунам

Сардори шуъбаи қадрои Донишгоҳи миллии

Тоҷикистон

